

Česká medievistika

Osvícenské dějepisectví

Obecné informace

Osvícenství je společenským proudem, filosofickým směrem a pro ve vztahu k historiografii hlavně intelektuálním hnutím

Osvícenství vzniká v Anglii již v 16. století a do zbytku západní Evropy se šíří v 17.-18.toletí (SRŘ- Fridrich II., Habsburká Monarchie- Marie Terezie/Josef II., Rusko-Kateřina Veliká)

K nám přichází se značným zpožděním na konci 18. a začátku 19. století z Vídně a spojuje se se vznikem národní společnosti.

Osvícenství je reakcí na Baroko a jde tak s ním do přímého rozporu- Od náboženského dogmatismu k logice, empirismu, racionalismu a humanismu

Významní představitelé osvícenské filosofie: t Charles de Montesquieu, Voltaire, Jean-Jaques Rousseau...

V dějepisectví se klade důraz na kriticizmus, tedy kritický pohled na dějiny a prameny

Vzniká snaha vykládat dějiny pravdivě

Dále je třeba, aby byla historie brána jako plnohodnotná věda vytvořit obecnou metodologii, zajistit výuku dějin na školách a zprostředkovat přístup k pramenům v knihovnách a archívech

Snaha o zavedení kritického dějepisectví nachází oporu v řadách šlechty a měšťanstva, ti totiž potřebovali posilu proti vzrůstající absolutistické moci panovníka

Dochází k soupeření jezuitského a piaristického školství (tedy náboženského dogmatismu a společenských věd, kritickou historií, přírodními vědami...)

Důležití představitelé osvícenské historiografie v zahraničí

Anglie: Edward Gibbon

Francie: Voltaire, Charles Louis de Secondat, Charles Louis de Montesquieu

Rusko: Vasilij Nikitič Tatiščev

Německo: Friedrich Schiller, Johan Wolfgang von Goethe

Osvícenská historiografie u nás

Gelasius Dobner

Je považován za hlavního představitele českého osvícenecké historiografie

Prošel si studiem jak na jezuitské tak piaristické škole

Původem po matce Němec, po otci Čech a působí v Praze

Ostře kritizuje jezuitský náboženský dogmatizmus

Vydává latinský překlad Hájkovy kroniky s rozsáhlým kritickým komentářem, čímž se uvedl na pole kritické historiografie (vyvrácením Hájkovy kroniky na sebe snesl vlnu kritiky a byl označen za nevlasteneckého)

Při psaní čerpá s vlastního rozboru celé řady nových pramenů a svých vlastní znalostí českých dějin
Chystal se vydat rozsáhlí diplomatář věnovaný českým listinám, k čemuž nedošlo, ale shromáždil tisíce listin, které dál využili při své práci další autoři např: J. Dobrovský

František Josef Pubička

Hlavní odpůrce Gelasia Dobnera

Chtěl vydat dílo o historii Čechů/Chronologische Geschichte Böhmens zahrnující veškeré známé informace o tomto tématu

Jeho dílo bylo následně Dobnerem, Dobrovským a taky Palackým rázně zkritizováno

Mikuláš Adaukt Voigt

Podporuje mateřskou řeč a českou kulturu

Podílí se na vzniku české akademie věd

Vydává časopis Abhandlungen (stěžejní časopis, ve kterém byli zveřejňovány myšlenky českých osvícenců)

František Martin Pelcl

Podílí se na vzniku české akademie věd

Ostře kritizuje Pubičkovo dílo Chronologishe Geschichte Bohmens, které kritizoval také Dobner
Díla: Stručné dějiny Čechů od nejstarších dob do doby dnešní / Kurzgefasste Geschichte der Böhmen,
Císař Karel IV. / Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen, Životopis římského a českého krále
Václava / Lebesgeschichte des Römischen und Böhmischen Königs Wenceslau, Spisovatelé dějin
českých / Scriptorum rerum bohemicarum

Josef Dobrovský

Jeho metoda spočívala na analytickém uvažování, logice a důsledné kritičnosti

Ve většině případů souhlasil s Dobnerem, vyjímaje jeho přístup k listinám a změně jejich smyslu
Využívá textové kritiky pramenů

Dílo: Dějiny české řeči a literatury, Kritické pokusy očistit starší české dějiny od pozdějších výmyslů

Seznam použité literatury:

Kolektiv autorů: Úvod do studia dějepisu. 2. díl. Brno 2014.

KUTNAR, František-MAREK, Jaroslav: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století. Praha 1997.

SLAVÍK, Bedřich: Od Dobnera k Dobrovskému. Praha 1975.

František Palacký

Český historik, politik a spisovatel. Narodil se 14. 6. 1798 do evangelické rodiny v Hodslavicích na Valašsku a zemřel v Praze 26. 6. 1876 a byl pohřben v Lobkovicích.

Život:

Studium:

1807-1809 zámecká škola v Kunvaldu u Nového Jičína

1809-1812 latinská škola v Trenčíně

1812-1818 evangelické lyceum v Prešpurku (dnes Bratislava)

1819 do roku 1823 působí jako vychovatel v uherských šlechtických rodinách. V roce 1820 odchází i se svými studenty do Vídně

1823 odchází do Prahy, kde kontaktuje J. Jungmanna a J. Dobrovského a setkává se s českými vlastenci. Je zaměstnán u Šternberků jako archivář.

1827 se výhodně oženil s Terezií Měchurovou a ve stejném roce začíná vydávat muzejní časopisy.

1829 vytvářel projekt encyklopedické edice, který ale nevyšel. Z tohoto pokusu však vzniká Matice česká

1838 se oficiálně stává stavovským historiografem a o několik let později působil jako jednatel českého muzea

1848 vstupuje do politiky poté, co byl zvolen do Svatováclavského výboru. Později se však ze strachu z policie stahuje do ústraní.

V letech 1867 až 1879 spolupracuje na Riegerově slovníku naučném.

1868 byl při pokládání základního kamene Národního divadla

V závěru života je zvolen prezidentem Královské české společnosti nauk

Politika:

Byl liberální austroslavista. Zastával vizi federativního svazku autonomních států v rámci rakouské monarchie. Avšak, po rakousko-uherském vyrovnání, které znamenalo nadvládu dvou států monarchie nad ostatními, se snažil najít pomoc v zahraničí (např. Rusko), neúspěšně. Odchází tedy do ústraní a uplatňuje tzv. pasivní rezistenci.

Historie:

Palacký je považován za zakladatele moderního českého dějepisce a jeho metody se využívají dodnes. Věřil, že studium národních dějin je podmínka pravého vlastenectví a také, že tímto národu nejvíce prospěje. Většinu času tedy trávil cestováním po evropských archivech (např. Řím, Vídeň, Drážďany, Benátky, Florencie, Lipsko, Berlín) a studiem pramenů. Vrchol českých dějin viděl v husitství, které tvořilo páteř jeho práce a které si částečně romantizoval.

Dílo:

Stručné dějiny Prahy (Skizze einer Geschichte von Prag)

Archiv český (soubor historických pramenů, vícedílný, od roku 1840)

Staří letopiscové čeští od roku 1378 do roku 1527

Mezi jeho nejvýznamnější díla patří:

Geschichte von Böhmen: 1836-1867

3 díly: do 1198, 1198-1306, 1306-1378

bylo vydáno s podporou českých stavů, pracoval jako oficiální stavovský historiograf do roku 1848 vychází jako německý originál, později vychází pouze jako překlad Dějin národa českého v Čechách a na Moravě

Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě:

5 dílů:

1. díl (do roku 1125), vychází roku 1848

2. díl (1125-1403)

3. díl (1403-1439)

4. díl (1439-1471)

5. díl (1471-1526), poslední díl vychází roku 1876

18 knih

Vychází s podporou Matice české

Český národní výbor požadoval, aby bylo dílo vydáváno primárně česky, to však Palacký odmítl a pokračoval v češtině, do němčiny pouze překládal Geschichte von Böhmen

V tomto díle se snažil posílit národní sebevědomí a ducha. Za nejvýznamnější epochu v dějinách považuje husitství (Jan Žižka - hrdina Slovanů). Boj o pozici Slovanů ve světě a proti germanismu. Souboj germánských a slovanských principů nepovažuje za negativní, ale jako podnět k dějinnému a kulturnímu vývoji.

Své dílo přepisoval a doplňoval až do své smrti

Chtěl pokračovat až k roku 1627, ale kvůli potížím s vydáváním a cenzurou to však nestihl

Literatura:

Kořalka, Jiří: František Palacký, Praha 1998.

Štaif, Jiří: Historici, dějiny a společnost část 1., Praha 1997.

Štaif, Jiří: Historici, dějiny a společnost část 2., Praha 1997.

Jaroslav Goll

* 1846- Chlumec nad Cidlinou, † 8. jún 1929- Praha

- Narodil sa do dobre zabezpečenej rodiny nemeckého pôvodu.
- V dvoch rokoch mu umrela matka a otec ako lekár sa často sťahoval za prácou. Preto študoval na rôznych miestach.
- Gymnázium dokončil v Prahe, kde aj maturoval.
- Študoval na Karlovej Univerzite históriu a Geografiu
- Krátko pôsobil na mladoboleslavskom gymnázium. Mladá Boleslav mu bola domovom pretože jeho otec tam 20 rokov pôsobil ako krajský lekár.
- Rok študoval v zahraničí na univerzite v *Göttingene*. *Počas pobytu v Nemecku sa zoznámil s novou formou vyučovania tzv. semináre- kde študenti vyjadrujú vlastné názory, vedú dialógy s profesorom, učia sa kriticky hodnotiť pramene. Túto formu výučby neskôr zavádza aj v Česku a vybudoval tam skutočne hodnotný historický seminár.*
- Nasledujúci rok sa stal tajomníkom veľvyslanca USA v Berlíne.
- Stal sa profesorom a po rozdelení Karlo- Ferdinandovej univerzity sa rozhodol učiť v českej časti, bol tiež dekanom FF, neskôr rektorom.
- S manželkou mal 2 deti. Syn mu umrel vo veku piatich rokov kvôli záškту.
- Celý život ho trápili bolesti hlavy a očné choroby (bál sa, že oslepne)
- Ovládal veľmi dobre češtinu a nemčinu a zároveň prekladal básne z poľštiny, francúzštiny a taliančiny
- Mimo iného poskytoval súkromné hodiny cisárovi Karlovi I.
- Za 1.svetovej vojny ostal lojálny voči Rakúsko- Uhorsku, čím sa po vzniku ČSR vyradil zo spoločenského diania. Zomrel v tichosti a je pochovaný na Olšanských cintorínoch v Prahe

Práca a tvorba:

- Zakladateľ pozitivistckej histórie v Česku- jediná česká historická škola. Bola nazvaná po ňom - „Gollova škola“.
- V jeho práci pokračovali až do 20 storočia jeho žiaci, ktorých ovplyvnil počas prednášania. (J. Pekař, V. Novotný, G.Friedrich, J. Šusta a ďalší)
- V prvej štúdií (Ueber die Carlsruher Sammlung der Briefe Mazarins) aplikoval metódy mediavistickej kritiky
- Zaujímal sa zahraničnými dejinami ale aj českými- štúdia o Slezskom majestáte Rudolfa II., Pomery európske po bitke na Bielej hore, Príspevky k životu Komenského
- Zasiahol do bojov o Rukopisy kde spoločne s T.G.Masarykem a Gebaurem dokazoval podvrh diela- spis Historický rozbor básní rukopisu Královedvorského: Oldřicha, Beneša Heřmana a Jaroslava
- Písal mnoho článkov a prispieval do časopisov. Sám bol spoluredaktorom časopisu Lumír. Založil Český časopis historický. Autor odborných publikácií, básní, esejí, prekladov básni (prekladal Baudelaira a Bezruč) Písal hlavne lyriku.
- Editoval FRB V. o Vavřincovi z Březové
- Významné práce- stať Petr Chelčický a spisy jeho, Jednota bratská v XV. Storočí, Česi a Prusy v stredoveku

Literatúra:

KUTNAR, František, MAREK, Jaroslav: Přehledné dejiny českého a slovenského dějepisectví: Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20.století. Praha 1997.
MAREK, Jaroslav: Jaroslav Goll. Praha 1991.

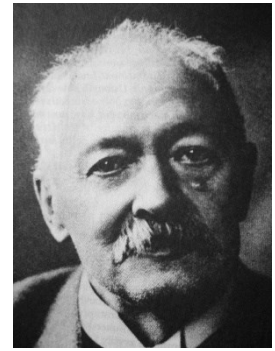
Josef Pekař

Narodený 12. dubna 1870

Zemřel 23. ledna 1937

Narodený v dedinke Malý Rohozec v Českom Raji do katolíckej rodiny sedliaka. Po Gymnáziu v Mladej Boleslavi, nasledovalo štúdium histórie a zemepisu na univerzite Karlovej v Prahe. Tu prišiel do kontaktu s Jaroslavom Gollom, T.G. Masarykom a Antonínom Rezkom. Doktorát v roku 1893 získal za „*Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn*“. Na pôde Karlovej Univerzity pôsobil medzi rokmi 1897 začínajúc ako docent FF až do roku 1933 ako prorektor UK. Od roku 1898 – spolu s Gollom slúžil ako redaktor ČČH no taktiež sa zaslúžil o vydanie *Bibliografie české historie* v ČČH [1896]. Vo svojich publikáciách sa venoval dejinám českým a to prevažne husitstvu [*Žižka a jeho doba -I.-IV.*], 17. storočiu a to najmä situácie a vývoju počas a po Bitke na Bielej Hore, no taktiež reagoval na aktuálne témy jeho doby.

V politickej sfére bol Pekař konzervatívec. Boli vyvinuté snahy o jeho kandidatúru, a to najmä zo strany katolíkov na post prezidenta vo voľbách roku 1935, no sám Pekař tieto ponuky odmietol. Zároveň sa snažil o uzmierenie česko-nemeckých vzťahov aj v reakcii na prácu nemeckého historika Theodora Mommsena a jeho práci „*Čechové jako apoštolové barbarství*“ [1897]

Spor o smysl českých dějin

Vedecky sa v roku 1912 postavil proti Masarykovej práci *Masarykova česká historie* a následne vzniká tzv. „Spor o smysl českých dějin“. Kritika práce Masaryka bola smerovaná najmä na nevedeckosť a snahu preniesť ideály humanistické 18. storočia na silne katolícky ortodoxné husitské povstanie. „**Masarykova vedoucí myšlenka je tedy umělá konstrukce, nemající žádné opory ve skutečnosti, ano stojící ku skutečnosti v zřejmém odporu.**“ [Masarykova česká filosofie 1912] Spor takpovediac končí úmrtím hlavných aktérov a totiž Pekaře a Masaryka rokom 1937.

Chápanie histórie podľa J. Pekaře

Na rozdiel od Masaryka, J. Pekař sa sústredil na dané obdobie a myšlienkové smery, atmosféru ako celku danej doby. Zároveň na rozdiel od Palackého či Masaryka nevyzdvihuje význam určitej konkrétnej doby ani nehodnotí ich či už ako dobu úpadku či rastu. Do pozornosti dáva kolektív/spoločnosť a jeho povedomie. Ak pojednáva o jednotlivcovi, ide tu o reprezentáciu doby názormi týchto osobností [*Paměti Františka Vaváka, Paměti sedláka Josefa Dlaska*]. Vo svojej práci tu dominantnou bola taktiež snaha nesubjektívnosti a celkové pochopenie témy z prameňov, čím sa odklonil od pozitivistickej školy Golla.

Diela

Nejstarší kronika česká [1903]

Kniha o Kosti I.-II. [1909-1911]

Masarykova česká filosofie [1912]

České Katastrofy [1915]

Bílá Hora, její příčiny a následky [1921]

Ďejiny československé [1921]

Omyly a nebezpečí pozemkové reformy [1923]

Žižka a jeho doba I.-IV. [1927-1933]

Smysl českých dějin [1929]

Literatúra

Josef Hanzal, Josef Pekař – Život a dílo, Praha 2002.

Zdeněk Kalista, Josef Pekař, Praha 1994.

František Kutnar – Jaroslav Marek, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století, Praha 1997.

Laichterova řada českých dějin

Laichterova řada českých dějin je projekt, který představoval snahu o sepsání národních dějin. Tato myšlenka se objevovala v českých dějepiseckých kruzích již od smrti Františka Palackého. Jeho *Dějiny národa českého v Čechách i v Moravě* byly totiž dovedeny pouze do roku 1526.

Nelehkého úkolu vytvořit řadu, která by od počátku mapovala spletité české dějiny, se zhostil Jan Laichter, který v roce 1905 představil právě projekt České dějiny.

Jedním z problémů, které doprovázely vydávání Českých dějin, bylo i nejasné složení autorského týmu. Hlavním redaktorem a autorem se stal Václav Novotný. Ačkoliv Laichter s Novotným v této souvislosti oslovili nejen Rudolfa Urbánka, ale i Josefa Pekaře, Bohumila Navrátila, Julia Glücklicha či Vlastimila Kybala, autorem se stal pouze Urbánek. Jasně o všech autorech nebylo ani v roce 1908.

Laichter původně plánoval vydat třísvazkové kritické zpracování českých dějin a celý projekt hodlal rozdělit na tři etapy. První do roku 1346, druhou mezi léta 1346 až 1627 a třetí v rozmezí od roku 1627 do 1848.

Co se týče samotného vydávání Českých dějin, první začal psát Václav Novotný, jehož svazek České dějiny I. 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha vyšel v roce 1912. Druhý svazek, České dějiny I. 2. Od Břetislava I. do Přemysla I., o rok později, tedy 1913. V roce 1915 už se do projektu zapojil i Rudolf Urbánek se svým dílem České dějiny III. 1. Věk poděbradský a v roce 1918 s dílem České dějiny III. 1. Věk poděbradský II. Po delší pauze, v roce 1928, vychází České dějiny I. 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. Když v roce 1932 zemřel Václav Novotný, uvažovalo se o přerušení celého projektu, k čemuž nakonec nedošlo a Novotného místo zaujal Kamil Krofta, který se ovšem rozhodl odmítnout podíl na autorství. Roku 1930 vychází České dějiny III. 4. Věk poděbradský III. a roku 1962 České dějiny III. 4. Věk poděbradský IV.

Na řadě Českých dějin se podílel i Josef Šusta, který sepsal České dějiny II. 1. – 4. Čechy v době Husově sepsal František Michálek Bartoš.

Když v roce 1946 Jan Laichter umírá, přebírá jeho podnik syn František.

Po nástupu komunistů a odchodu či uvěznění některých autorů a samozřejmě také po změně oficiálního výkladu českých dějin se situace pro projekt velmi

zhoršila. Poslední ranou bylo rozprášení malých soukromých nakladatelství, které znamenalo konec i pro slibné nakladatelství Jana Laichtera.

Svazky Českých dějin:

Novotný, Václav: České dějiny I. 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha., Praha 1912.

Novotný, Václav: České dějiny I. 2. Od Břetislava I. do Přemysla I., Praha 1913.

Novotný, Václav: České dějiny I. 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I., Praha 1928.

Novotný, Václav: České dějiny I. 4. Rozmach české moci za Přemysla Otakara II. (1253 – 1271)., Praha 1937.

Šimák, Josef Vítězslav: České dějiny I. 5. Středověká kolonisace v zemích českých., Praha 1938.

Šusta, Josef: České dějiny II. 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví., Praha 1935.

Šusta, Josef: České dějiny II. 2. Král cizinec., Praha 1939.

Šusta, Josef: České dějiny II. 3. Karel IV. Otec a syn 1333 – 1346., Praha 1946

Šusta, Josef: České dějiny II. 4. Karel IV. Za císařskou korunou 1346 – 1355., Praha 1948.

Bartoš, František Michálek: České dějiny II. 6. Čechy v době Husově 1378 – 1415., Praha 1947.

Urbánek, Rudolf: České dějiny III. 1. Věk poděbradský I., Praha 1915.

Urbánek, Rudolf: České dějiny III. 2. Věk poděbradský II., Praha 1918.

Urbánek, Rudolf: České dějiny III. 3. Věk poděbradský III., Praha 1930.

Urbánek, Rudolf: České dějiny III. 4. Věk poděbradský IV. Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460 – 1464., Praha 1962.

Použitá literatura:

Kutnar, František – Marek, Jaroslav: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha 2009.“

Lach, Jiří: Laichterovo nakladatelství a projekt České dějiny, Olomouc 2008.

Novák, Arne – Novák, Jan V.: Přehledné dějiny literatury české, Brno 1995⁵.

Josef Macek /1922-1992/

Josef Macek se narodil v Řepově u Mladé Boleslavi do zemědělské rodiny. Po ukončení obecné školy studoval gymnázium v Mladé Boleslavi (kde mimo jiné studoval i jeden z nejvýznamnějších historiků gollovské školy Josef Pekař), které dokončil v roce 1940. V protektorátu nemohl díky uzavření českých vysokých škol pokračovat na univerzitu, to se mu splnilo až v roce 1945. Válečnou dobou se Macek probíjoval jako pomocník na jatkách či pracoval v zemědělství. Mezi lety 1945-1948 navštěvoval přednášky na Filosofické fakultě Karlovy univerzity a Státní archivní školu. Od původního zájmu, jímž Mackovi byla latina a antické období se nakonec přiklonil ke středověku. Závěrečnou diplomovou práci Macek sepsal pod názvem *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490)*.¹ Před Mackem se tak otevírala možnost přispět k poznání epochy, jež před ním nebyla vědecky zpracována, nicméně jeho osudy byly nakonec odlišné.

Už během svých studií se společně se svým přítelem Františkem Grausem Josef Macek stal členem komunistické strany. Po únoru 1948 vyvstala potřeba KSČ interpretovat dějiny v marxistickém duchu. Mladá generace historiků ovlivněná socialistickými myšlenkami se ukázala jako nejvhodnější pro tento úkol. Macek rychle rostl na úkor starších historiků, mnohdy jeho univerzitních profesorů. Padesátá léta znamenala v Mackově tvorbě odklon od Jagellonců a snahu interpretovat husitství jako jakýsi předstupeň komunistické společnosti. Z této doby pochází Mackovo *Husitské revoluční hnutí*,² které se zcela ztotožňuje s legitimizací KSČ jako následovníka husitské tradice po vzoru Zdeňka Nejedlého. Macek je dokonce ve svých 30 letech (!) jmenován nejprve členem přípravné komise ČSAV (instituce budované podle sovětského centralistického vzoru) a posléze dokonce ředitelem jejího Historického ústavu.

Zvrat v tvorbě Josefa Macka nastává až po pádu stalinismu, za přelom lze považovat X. mezinárodní kongres historických věd v Římě, na němž se čs. historici po letech střetli se zahraniční konkurencí. Druhá polovina padesátých a šedesátých let je tak nejen u Macka, ale i u mnoha dalších tuzemských badatelů prodchnuta snahou vyrovnat se Západu. V Mackových pracích se toto odráží ve stočení zájmu k renesanci, i když mezinárodní renomé Mackovi přinesla jeho kniha *Tyrolská válka a Michail Gaismair*³ z počátku 60. let.

Za okupace se Macek postavil za reformní křídlo ve straně. Jako poslanec Národního shromáždění protestoval proti obsazení země a zdržel se hlasování při ratifikaci smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk. To společně s dokumentární knihou HÚ ČSAV *Sedm pražských dnů*,⁴ nad níž měl záštitu, způsobilo Mackův mocenský pád. Po vyloučení ze strany a odchodu z parlamentu v roce 1969 následoval o rok později konec v Historickém ústavu. Normalizace znamenala pro Macka období, v němž směly vycházet jeho jen omezené studie a to většinou pod jménem kolegů z Ústavu pro jazyk český či Archeologického ústavu ČSAV, v nichž byl Macek postupně zaměstnán. Publikovat se mu dařilo v zahraničí zejména díky Františku Grausovi, který informoval Macka o dění na mezinárodní historiografické scéně.

---

¹ MACEK, Josef: *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490)*. Sborník archivních prací 2, 1952, str. 45-122.

² MACEK, J.: *Husitské revoluční hnutí*. Praha 1952.

³ MACEK, J.: *Tyrolská válka a Michail Gaismair*. Praha 1960.

⁴ MACEK, J. a kol.: *Sedm pražských dnů*. 21.-27. srpen 1968. Dokumentace. Praha 1990.

V osmdesátých letech začal Josef Macek spolupracovat s StB, což mu umožnilo uskutečňovat cesty do zahraničí. I přesto jeho největší dílo, které sepisoval v tomto období, *Jagellonský věk v českých zemích*,⁵ nemohlo vyjít. Publikace Jagellonského věku se Macek nedočkal. I přes rehabilitaci po Sametové revoluci se nepodařilo dostat toto dílo do tisku před jeho smrtí v roce 1992.

Tyrolská válka a Michail Gaismar

Dílo v leccčem navazuje na předchozí husitská bádání Josefa Macka. Tyrolská válka je brána jako součást Německé selské války, na níž Macek aplikuje schémata F. Engelse. I přes materialistickou podstatu získalo dílo popularity v Rakousku a Itálii pro Mackem objevené prameny v českých archivech a dynamicky podaný příběh M. Gaismaira.

Historická sémantika

Sémantice se Macek věnoval za normalizace v ÚJČ a AÚ ČSAV. Ačkoliv nebyl první v tomto směru, zpopularizoval a zavedl pojem historická sémantika jako pomocnou vědu historickou zkoumající proměnu významu slov v jejich historickém vývoji a způsob, jakým byla slova používána v kontextu celého jazyka. Macek se zejména zaměřoval na pozdně středověké obecné termíny (město, šlechtic, vlast).

Jagellonský věk v českých zemích

Mackův Jagellonský věk je patrně jeho nejvýznamnější prací. I když ani zde se nedokázal zcela oprostít od materialistických interpretací, čtyřsvazková monografie pokrývá dobu dosud ne zcela zmapovanou a je dodnes v mnoha ohledech stěžejní pro poznání vlády Jagellonců. Macek detailně v prvním svazku probírá časové vymezení a prostředí, v němž lidé žili, druhý svazek, patrně nejcennější se zabývá šlechtou, jejím postavením, životem, k níž opakem jsou města, o kterých pojednává třetí část následovaná posledním svazkem o vesnickém lidu a národnostní otázce. Pátá část o náboženství vyšla zvlášť.⁶

JIROUŠEK, Bohumil: *Josef Macek. Mezi historií a politikou*. Praha 2004.

MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*. Praha 1996.

---

⁵ MACEK, J.: *Jagellonský věk v českých zemích I-IV*. Praha 1992-1999.

⁶ MACEK, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001.

František Graus

14.12.1921 -1.5.1989

Německy mluvící židovská rodina-Rodina nepraktikovala židovskou víru

V 9 letech mu umírá otec (plicní choroba)

V 11 letech nástup na německé gymnázium, později přechod na české (nacismus + antisemitismus)

Graus začíná na gymnáziu studovat judaismus (kvůli vztahu matky s německým křesťanem)

Jazykově nadaný (výborné výsledky v němčině, angličtině, novohebrejštině, dále dobré výsledky ve francouzštině a latině)

Dokončil studium na gymnáziu maturitní zkouškou, ale na vysokou školu nešel z důvodu transportu

Dr. Bruno Zwicker – učitel sociologie -> levicové smýšlení = vliv na Grause

2.12.1941 – František je deportován společně s bratrem a matkou do Terezína

V Terezíně pracuje na inventarizačním pracovišti (sbírá zde marxistické spisy a studuje je)

Setkává se zde opět s jeho učitelem Zwickerem, opouští judaismus a stává se komunistou (v r.1942

vstupuje do ilegální terezínské organizace Komunistické strany Československa)

28.9.1944- transport do Osvětimi, umírá zde jeho bratr Bedřich, později také jeho učitel Zwicker

Po válce se vrací do Prahy, nikoli do Brna, upřednostňuje stranické poslání před studiem a stává se sekretářem komunistické novinářky (na 3 dny)

Nastupuje tedy na Vysokou školu politickou a sociální, ale škola na něj neudělala dobrý dojem, a tak přechází na Filozofickou fakultu Karlovy Univerzity

Zde se seznámí s Josefem Mackem

1948= disertační práce *Chudina městská v době předhusitské* → titul PhDr.

Po studiu pracuje ve Státním historickém ústavu

Po válce marxistou → v komunismu vidí možnost, jak zabránit, aby se nacismus opakoval

1951 – začíná přednášet na Filozofické fakultě Karlovi univerzity

V roce 1953 se stává šéfredaktorem Českého časopisu historického (ČČH)

V roce 1955 se účastní X. mezinárodního kongresu historických věd v Římě (zásadní v budoucích

pracích) + touha komunikovat i se Západem (časopisy ze západu + stáže a studijní pobyty i na Západě)

60.léta – Graus se postupně odvrací od marxismu a vydává čím dál víc prací v němčině a publikuje i v zahraničních historických časopisech (*Historische zeitschrift* + *Annales*)

V roce 1962 podniká studijní cestu do Francie a Německa, postupně cestuje do zahraničí častěji, ale zve i historiky ze západu k nám

Dušan Třeštík

* 1. srpna 1933 Sobědruhy u Teplic

† 23. srpna 2007 Praha

Byl to český historik a publicista.

Narodil se 1. srpna 1933 v Sobědruhách u Teplic. Léta druhé světové války prožil v Ouběnicích na Podblanicku. V roce 1945 se znovu vrátil do Teplic, aby zde pokračoval ve středoškolském studiu. Roku 1951 byl přijat na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze, na obor archivnictví-dějepis. Jeho původní zájem o hospodářské dějiny 16.-18. století brzy vystřídal středověk. Po zakončení vysokoškolského studia nastoupil v roce 1958 aspiranturu v Historickém ústavu ČSAV, kde se stal jeho školitelem František Graus, osobnost, která jej vybavila nástroji historické práce a kritického uvažování. V době uvolnění pobýval na univerzitách v Paříži, Giessenu a Frankfurtu nad Mohanem. V polovině šedesátých let společně se svojí družkou Barbarou Krzemieńskou, vstoupil Dušan Třeštík do mezinárodních diskusí o vzniku a skladbě raných středoevropských států. Dušan Třeštík se etabloval jako vynikající mezinárodně uznávaný historik logického uvažování, přesné historické metody a schopnosti přesvědčivé argumentace. Po roce 1968 novátorsky položil před své čtenáře informace, které by dnes nepochybně naplnili skutkovou podstatu kulturní antropologie, a uvedl do Čech Lévi-Strausse, Lévi-Bruhla, Toporova a řadu dalších.

Po listopadu 1989 mohl začít opět naplno projevovat svoji tvůrčí individualitu. Aktivně vstoupil i do organizace vědeckého života. Podílel se na obnově Českého časopisu historického, vstupoval do koncepčních diskusí. Nastoloval často témata, s nimiž bylo možné nesouhlasit nebo se s nimi naopak ztotožnit, ale v žádném případě k nim nebylo možné nezaujmout postoj. Mimořádným přínosem byla jeho účast na mezinárodním výstavním projektu Europas Mitte um 1000. Až do posledních dnů zůstával pracovníkem Historického ústavu Av ČR a Centra mediévistických studií Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy v Praze, jehož kmenovým pracovníkem byl od doby založení v roce 1998. Zemřel v nemocnici v Praze 23. srpna 2007.

Dílo:

- *Kosmas. Studie s výběrem z Kosmovy kroniky.* Praha : Svobodné slovo, 1966. 210 s.; 2. vyd. Praha : Melantrich, 1972. 210 s.
- *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení.* Praha : Academia, 1968. 251 s.
- *Počátky Přemyslovců.* Praha : Academia, 1981. 111 s.
- *Románské umění v Čechách a na Moravě.* Praha : Odeon, 1983. 362 s.
- *Ideové proudy v českém umění 12. století.* Praha : Academia, 1985. 119 s. (spoluautor Anežka Merhautová).
- *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935).* Praha : NLN, 1997. 658 s. ISBN 80-7106-138-7.
- *Myslití dějiny.* Praha : Paseka, 1999. 222 s. ISBN 80-7185-229-5.
- *Češi. Jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci.* Brno : Doplněk, 1999. 253 s. ISBN 80-7239-013-9.
- *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě.* Praha : Set out, 2000. 135 s. ISBN 80-86277-09-7. (spoluautoři Barbara Krzemieńska, Anežka Merhautová).
- *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871.* Praha : NLN, 2001. 384 s. ISBN 80-7106-482-3.
- *Králové a knížata zemí Koruny české.* Praha : Rybka, 2001. 413 s. ISBN 80-86182-55-X. (spoluautoři Jaroslav Čechura, Vladimír Pechar).
- *Mýty kmene Čechů (7.-10. století). Tři studie ke starým pověstem českým.* Praha : NLN, 2003. 291 s. ISBN 80-7106-646-X.
- *Češi a dějiny v postmoderním očistci.* Praha : NLN, 2005. 341 s. ISBN 80-7106-786-5.

- *Zápisník a jiné texty k dějinám*. Praha : NLN, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7106-434-3.
- *Přemyslovci. Budování českého státu*, Praha, NLN, 2009. 880 s. ISBN 978-80-7106-352-0 (spoluautoři Petr Sommer, Josef Žemlička a kolektiv autorů)

Citace:

Sommer, Petr – Žemlička, Josef: Nekrolog. Dušan Třeštík(1.8.1933-23.8.2007). Český časopis historický 4, 2007, s. 1013- 1019.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Du%C5%A1an_T%C5%99e%C5%A1t%C3%ADk (listopad 2019).

Jaroslav Mezník

Jaroslav Mezník byl historik a profesor na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Narodil se 31. prosince 1928 v Bratislavě. Jaroslav Mezník pocházel z dobře situované rodiny, žil v prostředí se spoustou knih, takže četba se stala jeho velkou zálibou. Navíc ho jeho matka vedla ke hře na klavír, což se stalo jeho dalším životním koníčkem. Otec byl vysoký prvorepublikový politik. Bohužel německá okupace dramaticky vstoupila do jeho života a otec nakonec umírá v rukou gestapa.

Po válce mladý Jaroslav studoval historii, filozofii a archivnictví na Masarykově univerzitě v Brně. Velký vliv na něj měl profesor Jindřich Šebánek a jeho velice dobře vedené semináře.

Od roku 1956 začal pracovat v Historickém ústavu Československé akademie věd. Z této doby pocházejí jeho stěžejní práce. Věnoval se převážně středověku. K jeho významným pracím více dále. Na historickém ústavu Československé akademie věd setrval až do roku 1972.

V roce 1972 byl z politických důvodů uvězněn a propuštěn byl teprve v roce 1974. Po návratu z vězení se už nemohl věnovat vědecké činnosti. Nejprve pracoval jako dělník v panelárně a později ve skladu brněnské továrny na výtahy. Historie se ale nevzdal a ve volných chvílích se věnoval studiu a pravidelně navštěvoval brněnský Státní archiv. Politicky se angažoval, stal se signatářem Charty 77.

Po roce 1990 byl poslancem za obnovenou ČSSD. Z jeho politické dráhy bych ještě zmínil, že se v roce 1996 neúspěšně ucházel o křeslo senátora ve volebním obvodu Brno-město.

Od roku 1990 se věnoval především vzdělávání mladých historiků. Aktivně přednášel a získal si přirozený respekt dobře vedenými semináři a připravoval také přehledné studijní texty. Svě žáky vedl k tomu, aby práce a prameny posuzovali kriticky. Je známo i to, že nezištně podporoval své kolegy i finančně, pokud se dostali do tísně. Závěrečná léta svého života věnoval mimo jiné sepsání svých pamětí, které ohraničil začátkem a koncem komunistické vlády. Jaroslav Mezník zemřel 28. listopadu 2008

Dílo Jaroslava Mezníka:

Praha před husitskou revolucí.

Lucemburská Morava 1310–1423.

Můj život za vlády komunistů (1948–1989).

Tvář stárnoucího středověku: výbor článků a studií.

Jaroslav Mezník dále studoval patriciát v moravských městech. Slovem patriciát lez rozumět, že se jednalo o nejvyšší měšťanskou vrstvu obyvatel ve středověku. Poté mu byl zadán úkol výzkumu patriciátu a vládnoucí vrstvy v Praze 14. a 15. století. Zkoumal tak jako první u nás socio-ekonomickou, ale i socio-kulturní stránku středověké Prahy. Jedním z vrcholných děl Jaroslava Mezníka se staly dějiny Lucemburské Moravy 1401–1423. V této práci zdůrazňuje, že dějiny Moravy a Čech tvoří dva rozdílné celky a že bez poznání dějin moravských nemůžeme poznat ty české. Touto myšlenkou se zabýval jako jeden z prvních. Dříve se tyto starší dějiny Českého království posuzovaly zejména z pohledu českých zemí. Napsal také práci o Praze před husitskou revolucí. Toto dílo bylo dokončeno na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Autor byl však poté zatčen a již hotové knihy byly zničeny. Jen náhodou se ale podařilo zachránit dva exempláře, takže vše nebylo zcela ztraceno.

Použitá literatura a internetové stránky:

HOFFMANN František: Jaroslav Mezník a historiografický strukturalismus. In. AD VITAM ET HONOREM. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi. Přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Eds. Borovský Tomáš, Libor Jan, Wihoda Martin. Brno 2003, s. 21 – 35.

LIBOR Jan: Jaroslav Mezník jubiluje. Časopis Matice moravské CXXII, 2003, s. 637 – 639.

MEZNÍK JAROSLAV: Tvář stárnoucího středověku. Výbor článků a studií. Uspořádal Tomáš Borovský a Martin Wihoda. Brno 2008.

ŠMAHEL František: Jaroslav Mezník (31.12.1928 – 28.11.2008). Český časopis historický 107, 2009, s. 226 – 228.

WIHODA Martin: Nezapomenutelný Jaroslav Mezník. In. AD VITAM ET HONOREM. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi. Přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Eds. Borovský Tomáš, Libor Jan, Wihoda Martin. Brno 2003, s. 15 – 21.

https://www.idnes.cz/brno/zpravy/zemrel-statecny-historik-jaroslav-meznik.A081129_215429_brno_luv - použito 25.11.2019

Autor: Marti

Zdeněk Fiala

5.5. 1922 – 8. 3. 1975

Život - Zdeněk Fiala bol český historik a archivár. Narodil sa 5. 5. 1922 v Prahe do rodiny obchodníka Františka Fialu. Dostáva sa na gymnázium na Slovenskej ulici. Maturitou ukončil stredoškolské štúdium v roku 1941, ale ďalšie štúdium mu, kvôli vojnovému režimu zatiaľ nebolo povolené. Po roku 1945 začal pracovať v Archíve ministerstva vnútra a súčasne začal študovať históriu a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte UK a zároveň na Štátnej archívnej škole, ktorú sa mu v roku 1948 podarilo absolvovať na výbornú. A v roku 1949 ukončuje aj štúdium na Filozofickej fakulte UK. V roku 1951 sa stáva doktorom a v tom istom roku sa dostáva na pozíciu odborného asistenta oddelenia pomocných vied historických. V roku 1955 je povýšený z odborného asistenta na docenta pomocných vied historických. 1. 9. 1964 bol ustanovený ako riadny profesor pomocných vied historických na UK. V roku 1966 dosiahol titul doktora historických vied. 15. 2. 1973 sa stal členom korešpondentom ČSAV. Zomiera 8. 3. 1975 na cukrovku v nemocnici na Strahově. Jeho najbližšími priateľmi v rámci kolegov boli Václav Vojtíšek a Ivan Hlaváček.

Politický postoj - Počas vojny od roku 1942 do roku 1945 pracoval ako úradník v Spolku pre chemickú a hutnú výrobu, kde sa po bližšom zoznámení s problémami robotníckej triedy sa stal zástancom marxistickej ideológie. A po porážke fašizmu vstupuje do strany sociálnej demokracie. Počas štúdia sa zúčastnil rôznych foriem stranického školenia. Člen Československej sociálno-demokratickej strany, avšak sa stranícky neangažoval. V 1948 roku po zlúčení Komunistickej strany Československa a sociálno demokratickej prešiel bez kandidatúry do KSČ.

Dielo - Veľmi prispel hlavne svojim prínosom do diplomatiky ako aj iných pomocných vied historických. Takisto sa zaoberal prevažne českými stredovekými dejinami a dejinami historiografie. Svojou prácou zasahuje aj do sporu o pravosť Kristiánovej legendy a sporu o rukopisy.

- Diplomatika jedna nebo dvě

- Hlavní pramen legendy Kristiánovy
- O Rukopisech po stránce paleografické